

Сергій Степаненко,
кандидат наук з державного управління,
докторант Інституту проблем державного
управління та місцевого самоврядування НАДУ

Методологія оцінки та моніторинг ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів

Розглядаються питання, пов'язані з визначенням та методологією оцінки ефективності реалізації державної регіональної економічної політики. Крім того, аналізуються засади проведення моніторингу функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: методологія, оцінка, ефективність, механізм, економічний розвиток, регіон.

The problems associated with the definition and methodology of evaluation of the state of regional economic policy. Also analyzed the principles of monitoring the functioning of the regulatory processes of regional economic development.

Key words: methodology, evaluation, efficiency, mechanism, economic development region.

Постановка проблеми. У сучасних умовах удосконалення механізмів регулювання процесів економічного розвитку регіонів набуває особливого значення. Це, зокрема, зумовлено тим, що продовжують відбуватись процеси реформування всіх сфер економіки, а основний тягар реформ переміщується на регіональний рівень.

Які регіони сьогодні є проблемними, а які, навпаки, є лідерами з точки зору економічного розвитку? В яких регіонах високий розвиток економіки, в яких він дуже низький? Без відповіді на всі ці питання неможливо розробити державну політику регіонального розвитку. Але для того, щоб розробити ефективний механізм регулювання процесів економічного розвитку регіонів, потрібно точно визначити депресивні території, які вимагають пріоритетної державної підтримки.

Моніторинг, як безупинне спостереження за ресурсами та ефективністю їх використання, результатами ефективності реалізації регіональної економічної політики, відіграє досить важливу роль у системі регіонального управління. Моніторинг орієнтований на підтримку прийняття управлінських рішень на всіх рівнях реалізації регіональної економічної політики та надання своєчасної інформації щодо її ефективності. Актуальність теми дослідження визначається передусім тим, що ефективність реалізації регіональної економічної політики визначається шляхом проведення комплексного збирання інформації - моніторингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розробки механізму моніторингу ефективності реалізації регіональної економічної політики присвячені праці В.Б.Авер'янова, О.Ю.Амосова, Г.В.Атаманчука, В.М.Бабаєва, В.Д.Бакуменка, О.Ю.Оболєнського, Ю.П.Сурміна та інших відомих вчених.

Важливу роль в обґрунтуванні та методології оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів відіграють праці таких видатних вітчизняних і зарубіжних теоретиків і практиків, як: Л.Антошкіна [1], С.Архієреєв [2], М.Бутко [3], В.Василенко, В.Геєць, О.Гранберг, З.Гбур [4], Б.Данилишин, С.Дорогунцов, С.Захарін [5], Є.Захаров, Т.Клебанова, Л.Кузьменко, Е.Лібанова, В.Максимов, П.Матвієнко [7], О.Осауленко, В.Симоненко, Т.Уманець [9], Л.Федулова, Л.Чернюк, М.Чумаченко, В.Швець, а також роботи П.Благу, Д.Вульфа, Я.Гаєка, У.Ізарда, М.Портера, Г.Хармана, З.Хельвіга, Т.Хеттсманпергера та ін.

В науковій літературі останніх років можна зустріти найрізноманітніші думки з приводу методології оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів, проте методологічні положення даної проблеми в сучасних умовах розвитку пропрацьовано недостатньо, тому що чітко не визначено, що мають показати управлінцям результати дослідження за цими методиками, оскільки останні дають змогу визначити рейтинг регіонів, який характеризує зростання (тоді дійсно правомірним є його вимірювання щоквартально або щомісячно). Недоліком цих розробок також є і те, що вони мають оглядовий характер оцінки ефективності функціонування показників розвитку регіону, але не дають рекомендацій щодо використання їх в практичній діяльності, містять дуже великий перелік показників, і головне, вони не дозволяють виявити закономірності розвитку регіону та використання його потенціалу [2].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення проведення постійного моніторингу та його інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Питання оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів досить складне. При визначенні методики оцінки ефективності механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів виходимо з таких позицій:

- по-перше, функціонування даного механізму передбачає моніторинг, на основі якого здійснюється систематичне та безперервне збирання, аналіз і використання інформації щодо його функціонування для корегування основних його структурних елементів - методів, інструментів, заходів з метою прийняття ефективних управлінських рішень, які, у свою чергу, в по-

дальшому забезпечать кращі показники ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів ніж попередні;

- по-друге, крім моніторингу необхідне також періодичне оцінювання механізму самого державного регулювання процесів економічного розвитку регіонів, що передбачає визначення доречності та дотримання стратегічних цілей, відстеження ефективності та результативності, впливу та сталості у його функціонуванні на соціально-економічні процеси розвитку регіонів. Оцінка має забезпечувати достовірну, корисну інформацію та надавати змогу використовувати уроки з набутого досвіду в процесі прийняття ефективних управлінських рішень;

- по-третє, оцінка ефективності - це сукупність аналітичних методик вивчення і вимірювання фактичних результатів державної політики, яка дозволяє визначити: якою мірою діяльність державних інститутів відповідає проголошеним національним цілям [7].

Моніторинг та оцінку ефективності реалізації пріоритетних напрямів регіональної економічної політики доцільно здійснювати за показниками, які відображають як загальні результати розвитку економіки регіону та її окремих галузей, так і зміни у його фінансовому стані, розвитку інфраструктури, демографічній ситуації та рівні життя і доходів населення. Ця група показників включає: валовий регіональний продукт (усього та в розрахунку на одну особу); індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту; кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України (в тому числі включених та виключених з нього протягом року); кількість підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності; кількість фізичних осіб, зайнятих підприємницькою діяльністю; наявність основних засобів та рівень їх зносу; індекси промислової продукції; обсяги та індекси продукції сільського господарства; індекси виконаних будівельних робіт; індекси обороту роздрібної торгівлі; обсяги споживання паливно-енергетичних ресурсів у розрахунку на 1 грн валової доданої вартості; чисельність населення на кінець року; коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту; середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників; індекси номінальної та реальної заробітної плати [4].

Здійснення моніторингу передбачає збирання зазначених показників по конкретному регіону, їх періодичний аналіз та оцінку ефективності реалізації регіональної економічної політики за пріоритетними напрямками. Отримані результати у подальшому використовуються для внесення необхідних коректив у стратегії розвитку регіонів. Моніторинг повинен здійснюватись місцевими органами державної влади в співпраці з науковими й громадськими інституціями, які б за його результатами вживали відповідні ефективні управлінські заходи.

Існує чимало різних методик оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів. Найбільшу увагу цим питанням приділено в роботах: М.Бутка [3], С.Захаріна [5], П.Матвієнка [7], Т.Уманець [9].

Усі розроблені методики залежно від викладеної інформації умовно можна поділити на три групи: методики, що базуються на експертних оцінках; методики, що базуються на статистичній інформації; методики, що базуються на експертно-статистичних розрахунках.

Важливою структурною складовою механізму оцінки є визначення її принципів. Під такими принципами слід розуміти систему загальних вимог чи обмежень щодо дослідження оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів, до яких мають бути віднесені: логічність, об'єктивність, своєчасність, пропорційність, доцільність, взаємопов'язаність, гуманність, визначеність [8].

Алгоритм оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів складається з таких етапів.

1. Формування мети оцінки, оскільки даний механізм має забезпечувати реалізацію стратегічних цілей розвитку регіонів і держави, тому необхідно визначити певний набір оцінювальних критеріїв.

2. Розробка критеріїв оцінки. При визначенні оцінки ефективності даного механізму необхідно визначити такі критерії, які будуть характеризувати різні прояви державного регулювання та рівень і якість цього механізму відповідно потреб та інтересів регіону.

3. Добір показників та їх кількості, на базі яких буде здійснюватись визначення оцінки, що характеризують ефективність функціонування механізму регулювання процесів та його вплив на економічний розвиток регіонів [9].

Потрібно зауважити, що залежно від визначеної мети, вимог до оцінки, чи то її критеріїв, глибина аналізу, кількість та набір показників може змінюватися. Систему показників оцінки ефективності механізму державного регулювання процесів економічного розвитку регіонів можна згрупувати за такими блоками:

- показники ефективності використання наявних ресурсів регіону;
- показники соціального розвитку;
- показники інвестиційної привабливості регіону;
- показники екологічного розвитку [7].

Важливим аспектом при визначенні ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку конкретного регіону є позиціонування його серед інших.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Вдосконалення методології оцінки ефективності функ-

ціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів на сучасному етапі розвитку України є необхідним й надзвичайно актуальним. Однак не менш важливим є створення організаційних механізмів, які б забезпечували постійну підтримку високого рівня ефективності функціонування регіональних органів влади. Таким чином, завдання підвищення ефективності управління вимагає існування на регіональному рівні належного механізму регулювання економічного розвитку.

Особливості регіону, рівень його соціально-економічного потенціалу вноситимуть уточнення в цілі та пріоритети регіонального розвитку, які визначатимуться регіональними радами та їх виконавчими органами. Внаслідок цього неминучою є потреба в уточненні показників ефективності та їх планового значення для різних регіонів в Україні.

Отже, необхідним завданням є не лише забезпечення оцінки ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів і підвищення ефективності роботи органів регіонального управління, але й створення децентралізованих механізмів регулювання економічного розвитку регіону.

На порядок денний виступає питання вивчення просторової структури, стану та рівня розвитку регіонів країни. Негативні тенденції розвитку регіонів потребують комплексного підходу до їх подолання, активізації трансформаційних процесів, спрямування їх на вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем, тобто сталого розвитку всієї країни та її окремих регіонів.

Необхідним стає оптимальне поєднання природи, суспільства і економічного розвитку, забезпечення такої територіальної організації їх функціонування, за якої регіональні природно-суспільні системи мали б стабільну здатність до стійкого розвитку та відтворення. В умовах зростаючого дефіциту природних, матеріальних, економічних та інших ресурсів і критичності екологічної ситуації економічні трансформації повинні забезпечити умови стійкого відтворення природних та суспільних систем регіонів. Крім того, процес розподілу інвестицій можна використовувати як механізм для регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

Таким чином, інвестування в об'єкти соціально-економічної системи регіону повинно позитивно впливати на загальний економічний розвиток та підвищувати добробут населення, тобто наблизити до мети сталого розвитку регіону та покращити показники його оцінки.

Список використаних джерел

1. Антошкіна Л. І. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / Л. І. Антошкіна ; Наук.-дослід. екон. ін-т М-ва економіки України ; М. М. Якубовський (ред.). - К., 2005. - 410 с.

2. *Архієреєв С.* Державне регулювання економіки : навч. посіб. для студ. екон. спец., що вивчають курси "Державне регулювання" та "Економічна політика" / С. Архієреєв ; Нац. техн. ун-т "Харків. політех. ін-т" ; С. І. Архієреєв (ред.), Н. Б. Решетняк (ред.). - Х. : НТУ "ХПІ", 2004. - 205 с.
3. *Бутко М.* Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. - 2007. - № 6. - С. 36-44.
4. *Гбур З. В.* Роль моніторингу державної регіональної політики / З. В. Гбур // Упр. сучас. містом. - 2006. - № 2. - С. 68-71.
5. *Захарін С. В.* Механізм державного регулювання / С. В. Захарін. - К. : Ін-т економіки, 2003. - 161 с.
6. *Кущевой Д.* Особливості державного регулювання регіональної економіки / Д. Кущевой // Економіст. - 2002. - № 3. - С. 67-69.
7. *Матвієнко П.* Узагальнююча оцінка розвитку регіонів / П. Матвієнко // Економіка України. - 2007. - № 5. - С. 26-35.
8. *Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць : монографія / Л. М. Зайцева, В. В. Антонов, С. М. Серьогін та ін. ; за наук. та заг. ред. Л. М. Зайцевої. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. - 132 с.*
9. *Уманець Т. В.* Методологічні аспекти управління економічним розвитком регіону / Т. В. Уманець // Регіональна економіка. - 2006. - № 1. - С. 22-35.

Олександр Підкуйко,

аспірант кафедри регіонального управління,

місцевого самоврядування та управління містом НАДУ

Особливості забезпечення потреб населення в регіонах України з різною виробничою спеціалізацією

У статті здійснено типологізацію регіонів України за їх виробничою спеціалізацією. Проаналізовано сучасний стан розвитку регіонів різних типів у контексті забезпечення потреб та безпечних умов життєдіяльності населення. *Ключові слова:* інвестиції, сільське і міське населення, демографічна ситуація, рівень безробіття, доходи і витрати населення, будівництво житла, злочинність.

The features of providing of necessities of population in the regions of Ukraine with different production specialization. In the article classification of regions of Ukraine is carried out on their production specialization. Modern development of regions of different types status is analysed in the context of providing of necessities and safe terms of life of population.

Key words: investment, rural and city population, demographic situation, unemployment rate, profits and charges of population, building of habitation, criminality.